

2. Abel, E. Makroiqtisodiyot: darslik / E. Abel, B. Bernanke. - Sankt-Peterburg: Pyotr, 2022. - 768 c.,
3. Maxmudov N.M. Avazov N.R. “Davlat investitsiya muhitiga ta’sir etuvchi omillar tahlili” // “Iqtisodiyotda innovatsiyalar”, 2019 yil 7-son. 4-10-betlar.
4. Vang Guangsheng. Xitoy iqtisodiyotida xorijiy kapital // “Menejment nazariyasi va amaliyoti muammolari” xalqaro jurnali. URL: <http://www.vasilievaa.narod.ru/ptpu/current/htm/>
5. Xorijiy sarmoyalarni jalb qilish bo'yicha xorijiy tajriba. Amerika Qo'shma Shtatlari Axborot Agentligi materiallari asosida. URL: http://www.observer.materik.ru/observer/N09_93/9_19.HTM
6. Misakyan M.N. O'tish davri iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish (Markaziy va Sharqiy Yevropa mamlakatlari misolida) // Sankt-Peterburg davlat universitetining xabarnomasi. Ser. 5. 2019 yil. soni. 4.
7. Uzinfoinvest. URL: <http://www.uzinfoinvest.uz>

IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISH SHAROITIDA XALQARO INVESTITSION MUNOSABATLAR RIVOJLANISHINING AHAMIYATI

Narzullayeva Ozoda Qahramon qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, assistent

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiyalashda investitsiya loyihalarini amalga oshirishning ahamiyati va xususiyatlari, xorijiy investitsiyalar moliyaviy- iqtisodiy samaradorligini baholashning nazariy asoslari, xorijiy investitsiyalarni mamlakatimiz iqtisodiyotiga tatbiq qilishda yuzaga keladigan muammolarni bartaraf etish yo'llari, investitsion siyosatning samarali amalga oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish masalalari keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya, xorijiy sarmoya, samaradorlik, eksport, moliyaviy barqarorlik, imtiyoz va preferensiyalar.

Annotation: In this article, the importance and features of the implementation of investment projects in the modernization of the economy of Uzbekistan, the theoretical basis for evaluating the financial and economic efficiency of foreign investments, ways to eliminate the problems that arise in the implementation of foreign investments in the economy of our country, and the development of recommendations for the effective implementation of investment policy issues are mentioned.

Key words: investment, foreign investment, efficiency, exports, financial stability, privileges and preferences.

Kirish

Yangi O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlarning asosiy mezonlari amaliy samaradorlik va inson manfaatlaridir. Buning uchun hozirgi kunda iqtisodiyotimizni yanada rivojlantirish maqsadida qator ishlar samarali amalga oshirib kelinmoqda. Albatta bunda, xorijiy investitsiyalar – iqtisodiy o'sish va iqtisodiyotni rivojlantirishni ta'minlashning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Bu borada prezidentimiz Shavakat Mirziyoyev ham quyidagilarni ta'kidlab o'tganlar - "Mamlakatimiz rivojlanishining asosiy omillaridan biri bu – investitsiya siyosatini samarali tarzda olib borish hisoblanadi. Mamlakatimizning investitsion jozibadorligini oshirish, biznes muhitini yanada yaxshilash yo'nalishida amaliy takliflarni ishlab chiqish maqsadida 2022- yildan e'tiboran Prezident huzuridagi Xorijiy investorlar Kengashi yig'ilishlarini muntazam o'tkazib boorish yo'lga qo'yiladi. Shuningdek, "kraud-sorsing" platformasi va zamonaviy raqamli yechimlardan foydalangan holda, barcha tarmoqlar va hududlardagi investorlar va tadbirkorlar bilan to'g'ridan – to'g'ri muloqot o'tkazish amaliyotini davom ettiramiz. Biz O'zbekistonni 2030-yilga borib aholisi o'rtadan yuqori daromad oladigan davlatlar qatoridan joy olishiga erishishni maqsad qilib qo'yganmiz. Tashqaridan investitsiya kirmasa, mamlakat rivojlanmaydi".¹³

Shu sababli, mamlakatimiz iqtisodiyotiga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish siyosat darajasiga ko'tarilmoqda. O'zbekiston Respublikasining 2025-yilgacha investitsiya siyosati strategiyasida iqtisodiyotning raqobatbardoshligi va muvozanatini oshirish, ishlab chiqarish va eksport salohiyatini rivojlantirish, hududlarni rivojlantirish va aholi farovonligini oshirish, 2025- yil yakunigacha

¹³ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyevning Toshkent Xalqaro investitsiya forumidagi nutqid.

markazlashgan investitsiyalar hajmi YaIM dagi ulushi 37,5% ya'ni, 1002,5 mlrd so'mga yetkazish investitsiya siyosatining asosiy maqsadi etib belgilangan.¹⁴

Moliyaviy barqarorlikni oshirish va ishonchilikni mustahkamlash, istiqbolli investitsiya loyihalarini tizimli amalga oshirish borasida amalga oshirilayotgan say-harakatlar sezilarli samara bermoqda. Mamlakatimiz so'ngi 10 yil ichida birinchi marotaba iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining kredit risklarida o'z o'rnini yaxshiladi. Dunyoning eng nufuzli jurnallaridan biri "The Economic" 2019- yilda O'zbekistonni "Yil mamlakati- eng tez sur'atda islohotga ega bo'lgan mamlakat" deb tan oldi.

O'zbekiston Respublikasi prezidentining PF-60 sonli farmoniga ko'ra 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi ishlab chiqildi. Unga ko'ra mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSh dollari, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko'rish, 2026-yilgacha xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb etish strategiyasini amalga oshirish asosiy maqsadlardan biri etib belgilab qo'yildi.¹⁵

Iqtisodiyotimizni yanada rivojlantirish maqsadida xorijiy investitsiyalarni mamlakatimiz iqtisodiyotiga jalb qilish, oqilona investitsiya siyosatini tashkil etish talab qilinadi. Aynan shu holat kurs ishi mavzusining dolzarbligini belgilab beradi.

Adabiyotlar tahlili

Bugungi kunda investitsiyalar masalasi iqtisodiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biriga aylangan. Ushbu sohada bir qator olimlar iqtisodiy tadqiqotlar olib borganlar.

Iqtisodchi olimlar L.D. Gitman, M.D. Djonklar fikricha, investitsiya – bu shunday vositaki, u orqali pulning qiymatini saqlash yoki ko'paytirish va ijobiy miqdorda daromad olishi imkonini ta'minlanadi[4].

Mamlakatimizdagi yetakchi iqtisodchi olimlar Sh.Sh. Shodmonov va U.V. G'afurovlar muallifligida yozilgan "Iqtisodiyot nazariyasi" darsligida investitsiyalarga shunday ta'rif beriladi, investitsiyalar – asosiy va aylanma kapitalni qayta tiklash va ko'paytirishga, ishlab chiqarishquvvatlarini kengaytirishga qilingan sarflarning pul shaklidagi ko'rinishidir.

Y.Mitskevichning fikricha, investitsiya bu daromad olish yoki ijtimoiy samaraga erishish maqsadida moddiy va moliyaviy vositalarni, shuningdek, mol-

¹⁴ O'zbekiston Respublikasining 2025-yilgacha investitsiya siyosati strategiyasi.

¹⁵ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 - 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi farmoni. 28.01.2022.

mulkka hamda intellektual mulkka bo'lgan huquqlarni turli faoliyat obyektlariga qo'yilma sifatida jalb qilishdir³.

A.Neshitoy investitsiya tushunchasiga nisbatan quyidagicha qarashni ilgari suradi: "Investitsiya bu foyda olish yoki boshqa samaralarga erishish maqsadida o'z yoki o'zga mamlakatning turli tarmoqlariga, tadbirkorlik loyihalari, ijtimoiy-iqtisodiy dasturlar ham innovatsiya loyihalarini amalga oshirishga yo'naltirilgan pul mablag'larini (kapitalni) uzoq muddatga joylashtirishdir".

D.S.Ratnikova o'z ilmiy ishlarida investitsiya faoliyatiga ta'rif berar ekan, mazkur faoliyat foyda olish yoki boshqa foydali natijaga erishish uchun mol-mulkni yoki mol-mulkka bo'lgan huquqni qonunda nazarda tutilgan faoliyat turiga tavakkalchilik asosida jalb etish va uni amalga oshirish bosqichlari majmui hisoblanishini keltirib o'tadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolada mamlakatimiz iqtisodiy rivojlanishida tashqi iqtisodiy faoliyatni oqilona tarzda tartibga solish davlat strategiyasining muhim tarkibiy qismi ekanligi, uning asosiy yo'nalishlaridan biri respublikaga chet el investitsiyalarini jalb etish ekanligi o'rganilgan. Chet el investitsiyalarini jalb etish bo'yicha olib borilayotgan ishlar, xalqaro moliya institutlari tomonidan kiritilayotgan investitsiyalar, mamlakatning jahon savdosida o'z o'rniga ega bo'lishi uchun qilinayotgan sa'y harakatlar tahlil qilingan.

Ushbu maqolani yozish jarayonida statistik va analitik tahlil, kuzatuv, induktiv, deduktik, monitoring kabi tahlil usullaridan foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi

O'zbekiston davlat mustaqilligiga erishgan dastlabki yillardan boshlab, milliy iqtisodiyotni rivojlantirishga investitsiyalarni keng jalb qila boshladi. Bugungi kunda rivojlangan investitsion faoliyatining yo'lga qo'yilishi hukumatimiz olib borayotgan oqilona investitsiya siyosatining natijalaridan biridir. Chunki iqtisodiyotni tarkibiy jihatdan qayta qurish, eksport imkoniyatini kengaytirish sohasida belgilangan yo'nalishlar kuchli investitsiya siyosatini o'tkazish bilangina amalga oshiriladi.

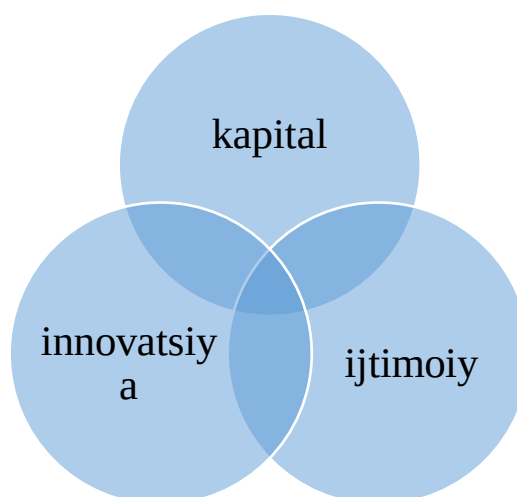
Xorijiy investitsiyalar ko'lamiga qarab xalqaro doiradagi, ya'ni xalqaro investitsiyalar ko'rinishiga ham ega bo'ladi. Xalqaro investitsiyalar - jahon mamlakatlari o'rtasida harakatda bo'lgan investitsiyalardir.

Investitsiyalarni xorijga chiqarish, ularning mamlakatlar o'rtasidagi faol harakati – zamonaviy jahon xo'jaligi va xalqaro iqtisodiy munosabatlarning ajralib turuvchi xususiyatlariga aylandi. Investitsiyalarni chetga chiqarish – jahon

xo'jaligidagi tovarlarni chetga chiqarish monopoliyasini tugatdi. Hozirgi vaqtda xalqaro investitsiyalarning o'rtacha yillik o'sish sur'ati 30%dan oshadi. Bu ko'rsatkich jahon savdosi o'sishi sur'atlaridan deyarli 5 marotaba ortiqdir. Xalqaro investitsiyalar o'zida moddiy boylik barpo etish uchun zarur bo'lgan ishlab chiqarish, pul va tovar shakllarida jamg'arilgan zaxiralarni mujassamlashtiradi. Ushbu investitsiyalar doimiy ravishda mamlakat ichida bir tarmoqdan boshqasiga, hamda davlatlararo harakatda bo'ladi.

Iqtisodiy kategoriya sifatida investitsiyalar quyidagicha harakterlanadi: birlamchi avanslangan kapitalni ko'paytirish maqsadida kapitalni tadbirkorlik obyektlariga joylashtirish, investitsion loyihalarni amalga oshirish jarayonida investitsiya faoliyati ishtirokchilari o'rtasida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlardir.

Xorijiy investitsiyalarning quyidagi turlari mavjud: kapital, innovatsiya va ijtimoiy investitsiya.

1-rasm. Xorijiy investitsiyalarning turlari.

Xozirda xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning eng ommabop shakli hisoblangan xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalar ixtiyoriy ravishda O'zbekiston Respublikasining qonun hujjatlariga muvofiq O'zbekiston Respublikasi hududida uyushmalar, konsernlar, korporatsiyalar, konsorsiumlar va boshqa xo'jalik birlashmalari tashkil etishi, amal qilib turgan birlashmalar tarkibiga to'la huquqli a'zo sifatida kirishi mumkin.

Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni tashkil etishni ichki, tashqi va strategik sabablarga ko'ra bo'lish mumkin:

1-jadval

Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni tashkil etish sabablari:

Ichki sabablar	Investitsiya muhitining ustunliklaridan foydalanish
	Risklarni taqsimlash
	Ishlab chiqarish miqyosida tejash
	Boshqaruvning yangi usullarini o'rganish
	Xorijiy bozorlarga chiqishni jadallashtirish
	Shartnoma xarajatlarini kamaytirish
Tashqi sabablar	Jahon bozoriga chiqish
	Siyosiy keskinlikning yumshashi
	Milliy hukumat talablari
	Samarali raqobatni vujudga keltirish
Strategik sabablar	Mustahkam xom ashyo bazasiga ega bo'lish
	Texnologiyalar transferti
	Ishlab chiqarish diversifikatsiyasi
	Mamlakatda uzoq vaqt faoliyat olib borish imkoniyati

Vatanimiz iqtisodiyotiga chet el investitsiyalarini jalb qilish va investitsiya faoliyati taraqqiyotini ta'minlash - qulay investitsiya muhitini barpo etishni talab qiladi. Mamlakatimizda Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasining tashkil etilgani chet el investitsiyalarini jalb etishda ko'p jihatdan muhim ahamiyat kasb etmoqda, desak, hech qanday mubolag'a bo'lmaydi. Chunki, jamg'armaning asosiy vazifasi iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlari va yo'l-kommunikatsiya sohasidagi strategik muhim investitsiya loyihalarini xorijiy sheriklar bilan hamkorlikda moliyalashda faol ishtirok etishdan iboratdir.

Xulosa

Investitsiya muhitini yanada yaxshilash sohasida asosiy qadam xususiy va to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish bo'yicha shart-sharoitlar yaratishga qaratilgan sa'y-harakatlar orqali to'liq va samarali institutsional asosni shakllantirish bo'lishi lozim. Xususiy investitsiyalarni faollashtirish uchun tadbirkorlik faoliyatini erkinlashtirish talab etiladi. Biznes bilan doimiy muloqot, muayyan sektorlarning rivojlanishiga to'sqinlik qiladigan to'siqlarni aniqlash va yengib o'tish bo'yicha astoydil ish olib borish kerak. Shu munosabat bilan investitsiyaviy jozibadorlikni oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash maqsadida investitsiyaviy faoliyatni rag'batlantirish, sohalarini raqamlashtirish va shaffoflikni maksimal darajada ta'minlash va korrupsiyaning oldini olish uchun xorijiy investorlarning murojaatlari va so'rovlari bilan ishlashni tashkil etish, xorijiy investitsiyalarni O'zbekistonning istiqbolli sohalariga yo'naltirish eng muhim omillardan hisoblanadi.

Keltirilgan ma'lumotlar asosida xulosa qilish mumkinki, respublikamizda kuzatilayotgan makroiqtisodiy barqarorlik va iqtisodiy o'sish suratlari ta'minlashda, mamlakatimizda olib borilayotgan samarali investitsiya siyosatining ahamiyati beqiyos bo'lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022 - 2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi farmoni. 28.01.2022.
2. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonuni. 25.12.2019. O'RQ- 598.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Investitsiya va tashqi savdo sohasida boshqaruv tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni. 28.01.2019. PF- 5463.
4. Vahobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. T.: Moliya. 2010.
5. Raimjonova M.A. O'zbekistonda erkin iqtisodiy hududlarga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish. Avtoreferat. – T.: «BMA», 2012.
6. Karimov N, Xojimatov R. Investitsiyani tashkil etish va moliyalashtirish. O'quv qollanma. – Toshkent.: TDIU, 2011 yil.

**O'ZBEKISTONDA ISHSIZLIKNI KAMAYTIRISH YO'LLARI VA JAHON
TAJRIBASINING O'RNI**

Narzullayeva Ozoda Qahramon qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti, assistent

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda ishsizlikni kamaytirish yo'llari hamda jahon tajribasining o'rganib chiqilgan. Ishsizlikni kamaytirish strategiyalari, ijtimoiy hamkorlik, innovatsiyalar va startaplar haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: ishsizlik, kamaytirish, yo'llar, jahon tajribasi, strategiyalar, hamkorlik, ijtimoiy, innovatsiyalar, startaplar